

УДК 159.9.075

Володимир Степанович МЕДВЕДЄВ,

професор кафедри юридичної психології

Національної академії внутрішніх справ,

доктор психологічних наук, професор

ПАТРІОТИЗМ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ СУЧАСНОГО ПРАВООХОРОНЦЯ

Патріотизм як юридико-психологічна проблема, тісно пов'язаний з однією із базових категорій юридичної психології, а саме особистістю. Він як стійка загальна риса особистості інтегрує в собі окремі характеристики спрямованості, характеру, емоційно-почуттєвої сфери.

Патріотизм разом з правосвідомістю, професійною компетентністю, психосоціальною та професійною ідентичністю, психологічною стійкістю, морально-вольовою надійністю, правомірною агресивністю утворює професійно-психологічний каркас особистості сучасного правоохоронця. Провідним психологічним видом формування патріотизму є виховання.

Патріотизм як фундаментальна теоретична та практично-прикладна проблема може активно досліджуватись низкою психологічних галузей. До неї входять соціальна, педагогічна, генетична, юридична психологія, психологія спорту, психологія діяльності в особливих умовах та деякі інші. За часів СРСР патріотизм розглядався у вигляді базової та однієї з визначальних характеристик радянської людини як представника нової історичної спільності, всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Сутність патріотизму розкривалася переважно через емоційно-почуттєву сферу особистості – любов до вітчизни, вірність їй, готовність відстоювати та захищати її інтереси, навіть у несприятливих умовах. На стадії розвинутого соціалізму патріотизм був поєднаний з інтернаціоналізмом, поважним ставленням до громадян країн соціалістичної співдружності. Антиподом патріотизму вважалися буржуазний націоналізм, шовінізм, космополітизм та дисиденство.

Теорія і практика патріотичного виховання була одним з найбільш важливих здобутків радянської педагогіки і психології. Вона активно розроблялася в рамках жорсткої, навіть ортодоксальної, партійно-ідеологічної парадигми. Ось чому радянська система болісно реагувала, замовчувала і засуджувала численні випадки офіційної та неофіційної еміграції представників науки, культури, спортсменів, акторів театру і балету, позбавляла їх громадянства, почесних звань, державних нагород.

Патріотизм як юридико-психологічна проблема, тісно пов'язаний з однією із базових категорій юридичної психології, а саме особистістю. Вона відноситься до категорій так званого другого ряду, оскільки виникла пізніше філософсько-психологічних категорій «людина»,

«душа», «психіка», «свідомість». Це пов'язано з тим, що філософія, теологія, медицина, а пізніше і психологія накопичили певний обсяг знань щодо внутрішнього світу та буття людини.

Категорія «особистість» не має аналогів у сучасній психології за розмаїттям напрямків, підходів та конкретних теорій.

Особистість як категорія сучасної вітчизняної юридичної психології безпосередньо розробляється та використовується у трьох стратегічних напрямках: 1) як складова особистісно-гуманістичного принципу, 2) як суб'єкт правопорушення (особистість правопорушника), 3) як суб'єкт правоохоронної діяльності (особистість правоохоронця).

Безпосереднім теоретичним підґрунтям розробки категорії особистість у контексті правоохоронної діяльності виступає організаційно-діяльнісна концепція особистості правоохоронця О.М. Столяренка. Вихідні положення цієї концепції полягають у такому.

Психологія особистості правоохоронця цілісна та системна. Особистість являє собою біосоціальну систему, що функціонує як єдине ціле. Вона формується, розвивається і проявляється завжди цілісно, а не по ізольованим частинам. В психіці немає процесів чи функцій, які здійснювалися б самі по собі, самостійно, незалежно від інших. Вони завжди – елементи свідомо діючої особистості, включені в загальну психічну діяльність, яка регулюється поставленою метою та системоутворюючими властивостями особистості. Відповідальність, добросовісність, людяність, уважність, дисциплінованість, законотворчість та інші якості особистості – не ізольовані, а розташовані однопорядково та ієрархічно.

Психологія особистості правоохоронця структурована та ієрархічна. Будь-яка система – не хаотичний набір елементів, а внутрішньо організовані та структуровані їх угруповання, які знаходяться у певному підпорядкуванні. У внутрішньому світі особистості правоохоронця можна виділити три основні сфери: спрямованості, операціональності та модуляційності.

Сфера спрямованості включає в себе всі спонукальні інтенції особистості – її погляди, переконання, ідеали, потреби, цілі, життєві плани, мотиви та ін. Цій сфері належить системоутворююча, пріоритетна роль в психології особистості.

Операціональна сфера включає в себе психологічні елементи, які виступають способами та засобами досягнення цілей, визначених сферою спрямованості. Особистість – не тільки те, *що* вона робить, але і *як* робить. У цій сфері є дві групи своєрідних компонентів: морально-ділові та професійно-ділові.

Модуляційна сфера не визначає ні цілей, ні мотивів, ні способів дій, але спричиняє динамічний вплив на інші сфери особистості та їх прояви.

Це виражається в різній силі, швидкості, узгодженості, емоційній окрасці прояву інших психологічних властивостей, в т.ч. тих, що відносяться до сфер спрямованості і операціональності. В ієрархії сфер модуляційна – нижча, яка обслуговує інші.

Психологія особистості правоохоронця в будь-якому віці при всій її стабільності безперервно міняється. У світі немає нічого незмінного, і психологія людини не є виключенням. З віком сформовані попереднім життям психологічні особливості особистості міняються повільніше, трудніше, але все ж таки міняються. Особливо низькі показники багатьох професійно значущих якостей особистості в процесі ефективної і ціленаправленої в психологічному плані роботи з нею можуть відносно швидко виводитись на середній і навіть високий рівень розвитку. Реальні зміни у працівників правоохоронних органів будуть проходити самостійно, якщо відмовитися від ціленаправлених та розрахованих на урегулювання психологічного розвитку особистості дій, але далеко не завжди вони будуть носити позитивний характер.

Розвивати особистість правоохоронця потрібно перш за все соціально. Від цього у вирішальній мірі залежатиме його успіх у житті і правоохоронній діяльності.

Організаційно-діяльнісна концепція особистості правоохоронця О. М. Столяренкасуттєво розвинена і вдосконалена вітчизняними фахівцями з юридичної психології. Тільки в останнє десятиріччя проведено низку фундаментальних досліджень професійного становлення і розвитку особистості правоохоронця, його адаптивності та надійності, компетентності, стресостійкості (Д. О. Александров, В. Г. Андросюк, В. О. Криволапчук, О. І. Кудерміна, Т. М. Малкова, О. В. Тімченко, О. М. Цільмак та ін.).

Ми визначаємо патріотизм як стійку загальну рису особистості сучасного правоохоронця, яка інтегрує в собі окремі характеристики спрямованості (інтереси, ціннісні орієнтації, переконання), характеру (рішучість, цілеспрямованість, наполегливість, організованість) та емоційно-почуттєвої сфери (радість, гордість, прив'язаність). У спонукальному аспекті патріотизм поєднує в собі повністю усвідомлений, стійкий, інтенсивний за енергетикою мотив, психологічну готовність та намагання, що зовні проявляється у відповідних професійних діях і поведінкових актах.

Патріотизм разом з правосвідомістю, професійною компетентністю, психосоціальною та професійною ідентичністю, психологічною стійкістю, морально-вольовою надійністю, правомірною агресивністю утворює професійно-психологічний каркас особистості сучасного правоохоронця. Провідним психологічним видом формування патріотизму є виховання. Воно повинно поєднувати і підпорядковувати

елементи інших психологічних видів формування, а саме: тренування, управління, навчання.

Патріотизм як соціально-громадянська та професійна характеристика правоохоронця актуалізується переважно у психологічно напружених і екстремальних ситуаціях, а також за наявності внутрішньоособистісного конфлікту інтересів. У поєднанні з психологічною підготовленістю він набуває вирішального значення у такій специфічній екстремальній ситуації як перебування у заручниках та полоні під час військових дій чи антитерористичної операції.

Отримано 11.02.2018

УДК 37.035.6:94(477)

Валентина Іванівна МІРОШНІЧЕНКО,

*начальник кафедри педагогіки та соціально-економічних дисциплін
Національної академії Державної прикордонної служби
України імені Богдана Хмельницького (м. Київ),
доктор педагогічних наук, доцент;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3931-0888>;*

Аліса Андріївна ЛЕВИЦЬКА,

*офіцер сектору Чернівецького прикордонного загону
Державної прикордонної служби України;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-0376-077X>*

ПРАКТИЧНІ ДІЇ ІЗ ЗАПОЧАТКУВАННЯ НОВИХ ТРАДИЦІЙ ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ

Надана характеристика практичних дій із започаткування нових традицій формування патріотизму майбутніх офіцерів-прикордонників. Автори звертають увагу, що під час навчання в НАДПСУ військові та прикордонні традиції стають елементом світогляду майбутніх офіцерів-прикордонників.

Підготовку офіцера, громадянина-патріота, відданого Військовій присязі та українському народові, визначено як один із основних шляхів реалізації Стратегії розвитку Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (далі – НАДПСУ) [1, с. 10]. Тому серед основних завдань роботи з персоналом в Національній академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (далі – НАДПСУ) виділяємо такі:

– морально-психологічне забезпечення приведення в готовність до виконання завдань за призначенням та у бойову готовність;